

урахуванням положень Кримінального процесуального кодексу України, а саме ч. 1 ст. 42, «підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 КПК України, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок не встановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень» [6]. Програма відновлення для неповнолітніх підозрюваних є умовною, що передбачає : по-перше, наявність потерпілої сторони; по-друге, неповнолітня особа вперше вчинила кримінальне правопорушення, у виді кримінального проступку або нетяжкого злочину; по-третє, неповнолітній повинен визнати факт вчинення ним кримінального правопорушення; по-четверте, неповнолітній та потерпілий повинні надати згоду на участь у Програмі відновлення. Як посередник між неповнолітнім, який є підозрюваним у вчиненні кримінального правопорушення та потерпілим може бути адвокат, включений до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу та який пройшов навчання з реалізації зазначеної Програми.

Отже, можемо зазначити, що запровадження медіації в Україні дасть змогу вирішити проблемні питання економії ресурсів на витрати судового розгляду, прискорення вирішення спірних питань та розвантаження судової системи. Однак навіть з ухваленням Закону «Про медіацію» не означає, що цей напрям одразу почне «працювати», оскільки одним із принципів медіації є – добровільність сторін. Передусім, після набуття чинності Закону «Про медіацію», його необхідно популяризувати серед населення та підготувати медіаторів. Окрім того, важливими моментами є запровадження закордонного досвіду ефективної практики використання медіації, внесення змін до національних нормативно-правових актів, зокрема до Кримінального процесуального кодексу України та неухильне дотримання принципів медіації. На нашу думку, тільки за таких умов можливе успішне впровадження медіації у правозастосовну практику України.

1. Про медіацію : проект Закону України від 19 травня 2020 року № 3504. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877.

2. Медіація: міжнародний досвід та українські реалії. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/mediaciya-mizhnarodniy-dosvid-ta-ukrayinski-realiyi-.html>.

3. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах від 21 травня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text.

4. Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах від 15 вересня 1999 року № R (99) 19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text.

5. Про реалізацію пілотного проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» : наказ Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України від 21 січня 2019 року № 172/5/10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text>.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Ганна СЛАСТНІКОВА

аспірант кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ДОСУДОВОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ
ЩОДО ПРИМУСОВОГО ВІДЧУЖЕННЯ МАЙНА
ДЛЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ ЧИ З МОТИВІВ
СУСПІЛЬНОЇ НЕОБХІДНОСТІ**

Правові відносини, що виникають стосовно відчуження земельних ділянок, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, урегульовані відповідним Законом України «Про відчуження земельних

ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» (далі – Закон про відчуження), яким у статті 15 закріплено положення, відповідно до якого, у разі неотримання згоди власника земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, на викуп цих об'єктів для суспільних потреб, зазначені об'єкти можуть бути примусово відчужені у державну чи комунальну власність за рішенням суду [1]. Ця категорія справ є однією з невеликої кількості адміністративних справ, підставою для розгляду якої є позов не фізичної особи чи юридичної особи до суб'єкта владних повноважень, а навпаки, суб'єктом подання позову є саме суб'єкт владних повноважень. Кількість розглянутих апеляційними адміністративними судами даної категорії справ у 2020 році становила 159 справ, що у порівнянні з понад 4 тис. справ, розглянутих апеляційною інстанцією є невеликою [2]. Однак з урахуванням резонансності цих справ, складності їх розгляду, викликані по суті порушеннями хоч і в судовому порядку основного із найбільш охоронюваних прав громадян – права власності та вагомістю результатів їх вирішення для розвитку громад дана категорія справ та процесуальний порядок судового їх провадження викликає неабиякий науковий інтерес та має прикладне значення з огляду на можливість визначення вад такого провадження та висловлення науково обгрунтованих пропозицій щодо його удосконалення.

Однак судові рішення будь-яких публічно-правових спорів в адміністративних судах є останнім етапом врегулювання спірних правовідносин, що виникають з приводу примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, у разі неможливості вирішення даного спору у позасудовому порядку, зокрема в порядку процедури медіації.

Правовою основою здійснення процедури медіації в адміністративних справах сподіваємось стане Закон «Про медіацію», який прийнято за основу в першому читанні ВРУ 16 листопада 2021 року (далі – проект Закону) [3]. Цей проект Закону визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою. Його дія поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним. Правнича спільнота та сторони адміністративно-правового спору чекаю на остаточне запровадження цієї процедури, що значно знизить кількість публічно-правових спорів, спрямованих на судовий їх розгляд.

Нижче наведемо окремі положення щодо можливості досудового та судового врегулювання спірних правовідносин, що виникають стосовно примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності в порядку медіації.

Відповідно до проекту Закону фізичні та юридичні особи зможуть звернутись до медіатора для проведення медіації як до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, так і під час судового, третейського чи арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу.

Медіація має проводитись за взаємною згодою сторін медіації відповідно до принципів добровільності; конфіденційності; незалежності та нейтральності, неупередженості медіатора; самовизначення та рівності прав сторін медіації. Сторони спору матимуть можливість скористатись послугами професійного медіатора для його вирішення. Набути статус медіатора зможе будь-яка фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами. Підготовка у сфері медіації становитиме не менше ніж 90 годин навчання медіатора, у тому числі 45 годин практичного навчання, та включатиме теоретичні знання та практичні навички щодо принципів, порядку та методик проведення медіації, правового регулювання медіації, етики медіатора, ведення переговорів та врегулювання конфліктів (спорів). Підготовку у сфері медіації здійснюватимуть заклади освіти, а також організації, що забезпечують проведення медіації, об'єднання медіаторів, суб'єкти господарювання будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, що мають право надавати послуги у сфері медіації або організовувати їх надання відповідно до законодавства.

Реєстри медіаторів зможуть вести об'єднання медіаторів, організації, що забезпечують проведення медіації, а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які залучають медіаторів або послугами яких користуються.

Також проектом Закону пропонується визначити права та обов'язки медіатора та сторін медіації, порядок проведення медіації, а також вимоги до договору про медіацію та до угоди про врегулювання конфлікту (спору) за результатами медіації.

Крім того, прикінцевими та перехідними положеннями проекту пропонується внести зміни, зокрема до Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) [4], якими пропонується, що під час підготовчого засідання суд з'ясовує, чи бажають сторони провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, право суду оголосити перерву у підготовчому засіданні у разі якщо сторони прийняли рішення провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, право суду зупинити провадження у справі у разі звернення обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації, строк такого зупинення та можливість зупинити провадження у справі на стадії її розгляду по суті. Водночас проектом передбачити, що у разі успішного проведення медіації щодо спору, який є предметом розгляду суду, відповідній стороні судового провадження судом буде повернуто 60 % сплаченого судового збору.

Для належного урегулювання процедури врегулювання публічно-правового спору за участі медіатора КАСУ має бути доповнено окремою главою «Глава 4-1. Врегулювання спору за участю медіатора», в якій за прикладом правового регулювання Глави 4 КАСУ «Врегулювання спору за участю судді» може бути урегульовано процедуру вирішення спору за допомогою медіатора. Але в цій главі повинна бути виписана лише процедура участі медіатора в судовому процесі, коли відкрито провадження в суді. Процедура позасудового (досудового) медіаторства має бути виписана не в КАСУ, а в договорі про проведення медіації.

Перед початком медіації медіатор або суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, здійснює підготовчі заходи із сторонами наявного або можливого конфлікту (спору), разом або окремо, для з'ясування можливості проведення медіації з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору), зокрема зустрічі, збирання та обмін інформацією, документами, необхідними для прийняття рішення сторонами конфлікту (спору) та рішення медіатора про участь в медіації, а також інші заходи, узгоджені між сторонами конфлікту (спору) та медіатором або суб'єктом, що забезпечує проведення медіації.

Медіація проводиться медіатором (медіаторами) з дотриманням вимог закону, договору про проведення медіації, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора. Медіація припиняється: 1) укладенням сторонами медіації угоди за результатами медіації; 2) із закінченням строку проведення медіації та/або дії договору про проведення медіації; 3) у разі відмови хоча б однієї із сторін медіації або медіатора (медіаторів) від участі в медіації; 4) у разі визнання сторони медіації або медіатора (медіаторів) недієздатною особою або особою, цивільна дієздатність якої обмежена; 5) у разі смерті фізичної особи, яка є стороною медіації, або ліквідації юридичної особи, яка є стороною медіації; 6) в інших випадках відповідно до договору про проведення медіації та правил проведення медіації.

Сторони медіації зобов'язані: дотримуватися вимог цього Закону, договору про проведення медіації та правил проведення медіації; виконувати угоду за результатами медіації в порядку і строки, встановлені такою угодою; виконувати інші обов'язки, визначені законом.

У договорі про проведення медіації зазначаються: відомості про медіатора (медіаторів), сторони медіації, а також про суб'єкта, що забезпечує проведення медіації (за наявності); строки та місце проведення медіації; мова (мови) проведення медіації; предмет конфлікту (спору); права та обов'язки учасників медіації; умови та порядок оплати послуг медіатора (медіаторів) та відшкодування витрат на здійснення підготовки до медіації та її проведення; умови конфіденційності інформації та наслідки її розголошення учасниками медіації; відповідальність медіатора (медіаторів) та сторін медіації за порушення умов договору про проведення медіації; порядок та підстави припинення медіації. Сторони медіації та медіатор (медіатори) можуть визначити й інші умови договору про проведення медіації.

В угоді за результатами медіації зазначаються: дата і місце укладення угоди;

відомості про сторони медіації та їх представників; медіатор (медіатори), суб'єкт, що забезпечує проведення медіації (за наявності), реквізити договору про проведення медіації та/або правил проведення медіації; узгоджені сторонами медіації зобов'язання, способи та строки їх виконання, а також наслідки їх невиконання або неналежного виконання; інші умови, визначені сторонами медіації.

В угоді за результатами медіації сторони медіації можуть вийти за межі предмета конфлікту (спору), зазначеного в договорі про проведення медіації, або за межі предмета позову (заяви), якщо медіація проводиться під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу. Угода за результатами медіації не повинна містити положень, що порушують права та інтереси інших осіб, інтереси держави або суспільні інтереси [3].

1. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності : Закон України від 17 листопада 2009 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 1. Ст. 2.

2. Звіт апеляційних адміністративних судів про розгляд судових справ за 2020 рік (Форма № 2 аас), *Судова статистика*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/IV_kvartal_20

3. Проект Закону про медіацію № 3504 від 19.05.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877

4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (з наступними змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.

Денис СМІРНОВ

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ірина ЛАНТУХ

старший викладач
кафедри теорії та історії держави та права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Одним із фундаментальних принципів громадянського суспільства, правової держави є доступність правосуддя, а одним із ключових елементів системи відправлення правосуддя є неформальне врегулювання конфліктів і його необхідно максимально широко використовувати для того, щоб не проводити судових розглядів, яких можна уникнути. Для зниження обсягу справ та поліпшення ефективності роботи судової системи в цілому, ми вважаємо за необхідне активніше впроваджувати в практику медіативні процедури, які ефективно зарекомендували себе в закордонному та міжнародному праві.

У зарубіжній практиці широко застосовується термін «альтернативне вирішення юридичних суперечок», під яким розуміється досудове та позасудове врегулювання соціальних та правових конфліктів посередницькими методами: третейський суд, переговори, *collaborativelaw* (термін, що не має українського аналога, що означає при процедурі спільного виробітку шлюбу) та медіація.

Процедура медіації – спосіб врегулювання суперечок за сприяння медіатора на основі добровільної згоди сторін для досягнення ними взаємоприйняттого рішення.

Міжнародний інститут медіації (ІМІ) – єдина міжнародна організація, яка займається розробкою глобальних професійних стандартів для медіаторів, адвокатів та інших залучених до колаборативних процесів переговорів та вирішення спорів. Цілі ІМІ: